

foto: Jose Luis Pelaez, Inc./CORBIS

Ośrodki informacji farmaceutycznej

Eksperci na telefon

Ewa Zygadło

Trwa debata na temat obostrzeń dotyczących wizyt reprezentantów medycznych u lekarzy. Firmy farmaceutyczne przekonują, że reprezentanci przekazują wiedzę na temat leków. W wielu krajach taką edukację prowadzą zaś niezależne ośrodki informacji o leku. Może warto się temu przyjrzeć?

Według Międzynarodowego Rejestru Ośrodków Informacji o Leku placówki informacyjne znajdują się w 53 krajach. W Europie Środkowo-Wschodniej działają w Czechach, na Litwie, w Mołdawii, Rosji i Słowacji.

Kiedy w 2007 r. na spotkaniu z farmakologami i lekarzami praktykami zapytałam, dlaczego w Polsce nie ma ośrodków informacji o leku, padła odpowiedź: – *Nie ma potrzeby, by takie struktury istniały. Mamy przecież, jako pracownicy akademii medycznych, dostęp do wszystkich źródeł informacji o leku, jakie istnieją na świecie.* Wypowiedź ta wywołała aplauz części uczestników spotkania, ale też pewne niezadowolenie pozostałych, jak się okazało, lekarzy praktyków, którzy w codziennej pracy nie mają dostępu do baz danych o lekach lub nie mają czasu, by takie bazy przeszukiwać. Zrozumiałam wtedy, że nie można pytać o coś, co nie istnieje ani w realnym świecie, ani w świadomości praktyków – lekarzy i farmaceutów. Należy najpierw wypromować temat niezależnej informacji o leku i pokazać na przykładach, czemu ona służy i w jaki sposób ułatwia lekarzowi i farmaceucie podejmowanie decyzji związanych z farmakoterapią i stosowaniem leków przez pacjenta.

Cochrane i inne

Idea niezależnej informacji o leku nie jest nowa, ma już prawie 50 lat! Narodziła się w Stanach Zjednoczonych na początku lat 60. XX w. wraz z powstaniem pierwszego centrum informacji w szpitalu uniwersyteckim w Kentucky. Przez lata – przy wsparciu organizacji pozarządowej *American Society of Hospital Pharmacists* (ASHP) – liczba takich serwisów zaczęła wzrastać i teraz sieć obejmuje 103 ośrodki, z których najważniejsze znajdują się w Bostonie, Baltimore oraz Chapel Hill, Hartford i San Antonio. Od 1974 r. budowany jest też ekspercki system wspierania decyzji klinicznych i wspomaganie informacji o leku *Micro-medex*, który zawiera różnorodne, powiązane ze sobą bazy danych z zakresu wielu dziedzin medyczno-farmaceutycznych.

Rozwój ośrodków informacji o leku w Europie zaczął się prawie 10 lat później niż w USA. We Francji pierwsze rozproszone i nieformalne serwisy zaczęły działać w połowie lat 70. ubiegłego wieku. Powstawały przy instytucjach i organizacjach, dzięki indywidualnym lub zespołowym inicjatywom, głównie farmaceutów szpitalnych we współpracy z lekarzami klinicystami. Część z nich stała się ośrodkami regionalnymi usytuowanymi w strukturach szpitali klinicznych (np. *Centre Régional d'Information sur le Médicament* w Rennes), inne ośrodkami lokalnymi, obsługującymi szpitale, w których zostały utworzone. W ślad za ośrodkami pojawiły się też niezależne czasopisma informacji o leku. Najbardziej znanym i cennym we Francji oraz w innych krajach są do dzisiaj *La Revue Prescrire* i *Prescrire International*, czasopisma

„ Ośrodki informacji o leku udzielają odpowiedzi na pytania dotyczące praktyki klinicznej ”

przeznaczone dla lekarzy ogólnych i farmaceutów. Pod koniec lat 70. powstała również sieć 16 centrów monitorowania działań niepożądanych leków, które wówczas rozpoczęły i do dziś kontynuują współpracę z ośrodkami informacji o leku. Na początku lat 80., ze względu na rosnące zapotrzebowanie na obiektywną informację o lekach, zaczęły powstawać bazy danych, takie jak np. *Bibliographif* – bibliograficzna baza skupiona na problemach farmakologicznych i farmacji szpitalnej (dziś nie istnieje, ale z powodzeniem zastępuje ją międzynarodowa baza *Embase*) oraz PHAST – serwis pod patronatem stowarzyszenia farmaceutów szpitalnych, którego głównym celem było bezpłatne rozprowadzanie artykułów naukowych (teraz specjalizuje się w opracowywaniu standardów medycznych i grupuje producentów programów komputerowych wspomagających zarządzanie lekami w szpitalu).

W Wielkiej Brytanii pierwsze ośrodki informacji o leku zaczęły powstawać w końcu lat 60. (Royal Lon-

DIC

Ośrodek informacji o leku (z ang. *Drug Information Center*, DIC) to organizacja powołana w celu świadczenia usług, głównie dla specjalistów ochrony zdrowia, ale w niektórych przypadkach także dla pacjentów. Może być to struktura publiczna, pozarządowa lub prywatna, umiejscowiona przy resorcie zdrowia, uczelni, szpitalu, korporacji zawodowej, stowarzyszeniu, fundacji itp. Najważniejsze jest nie usytuowanie (choć w wielu przypadkach ułatwia ono funkcjonowanie i finansowanie takiego ośrodka), ale zadania, jakie wykonuje w strukturze ochrony zdrowia. Celem działania każdego ośrodka informacji o leku jest bowiem dostarczanie obiektywnej, opartej na wiarygodnych źródłach informacji o bezpieczeństwie, skuteczności i kosztach farmakoterapii. Cel ten jest realizowany m.in. poprzez prowadzenie serwisu odpowiedzi na pytania wpływające od lekarzy, farmaceutów i pielęgniarek, wydawanie biuletynów, organizowanie niezależnej wizyty akademickiej (*academic detailing*) wśród lekarzy, prowadzenie badań na temat użytkowania leków oraz uczestniczenie w szkoleniu przeddyplomowym i podyplomowym lekarzy, farmaceutów i pielęgniarek.

don Hospital oraz Leeds General Infirmary). Obecnie ich sieć obejmuje dwa ośrodki narodowe, 14 centrów regionalnych oraz 250 lokalnych, powiązanych wzajemnie i odpowiadających na potrzeby informacyjne wszystkich gałęzi sektora opieki zdrowotnej. Dużymi osiągnięciami z zakresu informacji o leku są zbiory reguł dotyczących polityki lekowej *British National Formulary* (baza danych wydawana pod patronatem British Medical Association i Royal Pharmaceutical Society of Great Britain) oraz baza *Pharm-line*, gromadząca, począwszy od 1978 r. dorobek bibliograficzny i faktograficzny wszystkich brytyjskich ośrodków informacji o leku.

Rekomendowanym na całym świecie źródłem niezależnej informacji o lekach jest *Martindale*, publiko-

„ Idea niezależnej informacji o leku ciągle nie ma w Polsce przełożenia na praktykę ”

wany od ponad 120 lat przez Królewskie Towarzystwo Farmaceutyczne. To również w Wielkiej Brytanii, z początkiem lat 90. ubiegłego wieku, narodziła się idea niezależnej międzynarodowej współpracy *Cochrane Collaboration*, której celem jest ułatwianie podejmowania świadomych i trafnych decyzji dotyczących postępowania medycznego. Poprzez opracowywanie dowodów zgodnie z zasadami medycyny opartej na faktach (EBM), wykorzystując prymarne źródła informacji (artykuły oryginalne przedstawiające rezultaty randomizowanych badań klinicznych), organizacja ta przygotowuje przeglądy systematyczne i metaanalizy, które następnie publikowane są w bazie *The Cochrane Library*.

Jak widać na przykładzie Francji i Wielkiej Brytanii, ośrodki informacji o leku mogą być zorganizowane w różny sposób. Francuskie obejmują swym zasięgiem region lub tylko dany szpital i nie mają ze sobą formalnych powiązań. Angielskie natomiast są zorganizowane trójstopniowo (krajowe, regionalne, lokalne) i działają w sieci. Wiodącym ośrodkiem jest UKMi (*UK Medicines Information* – www.ukmi.nhs.uk), dostępny także online, publikujący bardzo ciekawe materiały, zawierające m.in. kompleksowo i w sposób praktyczny opracowane odpowiedzi na pytania specjalistów wpływające do centrum. UKMi jest wspomagane przez Narodową Bibliotekę Medyczną oraz *National Health Service*. Wspólne dla obu krajów jest zaś to, że większość inicjatyw związanych z informacją o leku była i jest podejmowana przez farmaceutów we współpracy z lekarzami i wspieranych przez instytucje publiczne, uczelnie medyczne, krajowe towarzystwa naukowe i stowarzyszenia zawodowe.

Niezależna informacja o leku a praktyka kliniczna

Zorganizowanie i funkcjonowanie ośrodków, szkolenie i zatrudnienie pracowników to inwestycja, która nie przynosi natychmiastowego zysku, jednak długofalowo wpływa na racjonalizację wydatków na leki. Ośrodki docierają z informacją o lekach poprzez odpowiedzi na pytania dotyczące praktyki klinicznej, publikowanie biuletynów, prowadzenie szkoleń przeddyplomowych i podyplomowych, uczestnictwo w komisjach ds. zakupów leków, komitetach terapeutycznych (tj. komitet farmakoterapeutyczny, zakażeń szpitalnych, antybiotykoter-

Polskie doświadczenia

Pierwsze w Polsce centrum informacji o leku online

Serwis <http://leki-informacje.pl> powstał w listopadzie 2006 r. jako owoc doświadczeń i kontaktów z innymi ośrodkami informacji o leku w Europie i w Stanach Zjednoczonych oraz jako odpowiedź na zapotrzebowanie polskiego środowiska farmaceutycznego i medycznego, a także pacjentów. To pierwsza taka inicjatywa w Polsce. Serwis składa się z wielu modułów, m.in. indeksu leków, indeksu suplementów diety, usługi *zapytaj o swoje leki*, materiałów zawierających istotne informacje na tematy stosowania leków oraz ogólnych informacji o interakcji leków. Zawiera też wyselekcjonowane artykuły i porady zarówno dla pacjentów, jak i dla specjalistów. W serwisie znajduje się ponadto słownik pojęć dotyczących leków i liczne odwołania do Urzędu Rejestracji Produktów Leczniczych, Wyrobów Medycznych i Produktów Biobójczych, *Lekowego informatora pacjenta* oraz decyzji głównego inspektora farmaceutycznego o lekach wstrzymanych, wycofanych i ponownie dopuszczonych do obrotu zebranych w dziale *Bezpieczeństwo leków*. Aktywne jest również forum, w ramach którego zarejestrowanych jest ok. 100 użytkowników. W całym serwisie zarejestrowanych jest 1400 osób, z czego 60 proc. to pacjenci, a 40 proc. głównie farmaceuci i lekarze. Codziennie serwis odwiedza średnio 2000 osób.

Serwis ma akredytację *Health on The Net Foundation*, co oznacza, że spełnia wymogi wiarygodności, przejrzystości, poufności oraz profesjonalizmu w dostarczaniu informacji na temat leków.

Biblioteka Medyczna *Collegium Medicum* Uniwersytetu Jagiellońskiego

Na koniec 2007 r. w Bibliotece Medycznej CM UJ dostępnych było 408 tytułów czasopism polskich i 149 czasopism zagranicznych w wersji drukowanej, ponad 5,5 tys. czasopism światowego piśmiennictwa biomedycznego w wersji online, 14 baz danych online, a także imponująca kolekcja podręczników i monografii referencyjnych. Rocznie każda polska uczelnia medyczna przeznacza ponad 1,5 mln zł na zakup źródeł informacji naukowej, co wydaje się ciągle niewystarczającą praktyką w odniesieniu do zapotrzebowań informacyjnych i w porównaniu z wydatkami na ten cel innych, podobnych instytucji na świecie.

pii), wykonywanie analiz użytkowania leków itp. Coraz częściej ośrodki biorą też udział w lokalnych lub ogólnokrajowych programach niezależnych wizyt akademickich wśród lekarzy praktyków.

Jednym z najważniejszych zadań ośrodków informacji jest wydawanie biuletynów, które odzwierciedlają potrzeby lekarzy danego szpitala, regionu lub kraju w zakresie informacji o leku, a równocześnie promują tematy związane z racjonalnym użytkowaniem leków. Często biuletyny te zawierają krytyczną ocenę stosowanych, a także wprowadzanych do terapii leków. Niektóre z nich, spełniając określone kryteria fachowości i niezależności, są zrzeszone w *International Society of Drug Bulletins* (ISDB).

Niektóre ośrodki, głównie w Stanach Zjednoczonych, Kanadzie, Australii, ale także w Wielkiej Brytanii, Belgii i Holandii zaangażowane są w indywidualne programy edukacyjne dla lekarzy tzw. wizyty akademickie (z ang. *academic detailing*). Będąc blisko praktyki klinicznej, ośrodki te stają się bazą szkoleniową dla niezależnych konsultantów akademickich (lekarzy, farmaceutów, pielęgniarek), którzy dysponując odpowiednimi materiałami na temat leków i/lub postępowania w konkretnych jednostkach chorobowych, odwiedzają lekarzy ogólnych, prowadząc z nimi indywidualne spotkania szkoleniowe. Okazuje się, że takie wizyty akademickie przynoszą w wielu krajach wymierne korzyści zarówno dla lekarzy, ich pacjentów, jak i płatnika.

Informacja o leku z polskiej perspektywy

Pod koniec lat 90. dzięki programowi Unii Europejskiej Tempus-Phare *Zarządzanie lekiem w opiece zdrowotnej* zdiagnozowano sytuację w Polsce. Zwrócono uwagę na różnorodność i rozproszenie źródeł informacji o lekach. Wskazano, że informacja dostarczana jest lekarzom i farmaceutom przez przedstawicieli medycznych firm farmaceutycznych, a jej merytoryczny aspekt pozostawia wiele do życzenia. Mimo krytycznych uwag pod adresem producentów leków sygnalizowano potrzebę współpracy z firmami farmaceutycznymi w budowaniu obiektywnej i wiarygodnej informacji o lekach. Wskazano również na pilną potrzebę stworzenia jednolitego systemu informacji, który miałby zasięg ogólnokrajowy. Upłynęło wiele lat, a idea niezależnej informacji o leku ciągle nie ma w Polsce przełożenia na praktykę.

W tym kontekście każde działanie promujące to zagadnienie staje się bardzo cenne. Na uwagę zasługują takie osiągnięcia, jak m.in. bezpłatny, ogólnopolski dostęp do biblioteki Cochrane oraz do bazy DynaMed, możliwy poprzez stronę internetową Agencji Oceny Technologii Medycznych, tworzenie i rozwój regionalnych centrów informacji medycznej (zachodniopomorskie, dolnośląskie), powstanie pierwszego w Polsce Centrum Informacji o Leku on-

foto: Jon Feingersh/zefiro/Corbis

„Większość inicjatyw związanych z informacją o leku była i jest podejmowana przez farmaceutów”

line itp. Jednak działania te nadal nie prowadzą do stworzenia sieci ośrodków informacji, które umożliwiłyby lekarzowi, farmaceucie, pielęgniarsce oraz innym specjalistom opieki zdrowotnej korzystanie z aktualnej i obiektywnej wiedzy. Wśród lawinowo rosnącej liczby źródeł informacji (artykułów, książek, kompendiów, baz danych) dostępnych także przez Internet oraz dużej liczby sympozjów, konferencji i szkoleń, nie zawsze łatwo wyłowić informacje aktualne, wiarygodne i pochodzące z uznanych polskich i międzynarodowych źródeł.

Nadal jednak brakuje aktualnych i kompleksowo opracowanych kompendiów omawiających zagadnienie informacji o leku w języku polskim, przewodników zestawiających i hierarchizujących te zasoby w odniesieniu do międzynarodowej płaszczyzny oraz systemów ułatwiających nawigowanie po dostępnych zasobach. ■

Autorka jest ekspertem Centrum Medycznego Kształcenia Podyplomowego i współzałożycielką Centrum Informacji o Leku <http://leki-informacje.pl>.